

KRECSÁNYI IGNÁC HAGYATÉKA A NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Hazai közgyűjteményeink között színésztörténeti emlékekben kétségkívül a Nemzeti Múzeum könyvtára a leggazdagabb úgy, hogy ezek összegyűjtve jelentékeny színésztörténeti gyűjteményt alkotnának. Itt vannak a hazai német színésztörténetére vonatkozó zsebkönyvek ELLINGER Gusztáv ajándékából; közöttük van az egykorú e nemű nyomtatványok közül pazar kiállításával kiváló metszetekkel ékes *Hochgräfllich Erdödischer Theateralmanach*; melléjük sorakozik a magyar játékszini zsebkönyveknek egész légiója. Az apró nyomtatványok között szini zsebkönyvek, színházi alkalmi versezetek, kuplé-gyűjtemények tömege lappang szét-szórta.¹ A pesti és budai német színház hét kötet szinlapja, az unikumokban (pl. a pesti színház 1812-iki megnyitó előadásának szinlapja) gazdag SZINNYEI-gyűjtemény, a FÁNCSY-gyűjtemény,² a RAKODCZAY Pál hagyatékából származó egy kötet szinlap már tekintélyes szinlap-sorozatot ad. Ehhez járulnak az iskoladramák program-gyűjteménye, a Régi Magyar könyvtárban EISENBERG Péternek XVII. századi eperjesi szöveggönyve a maga pontos szcenikai utasításival és színpadi képeivel. A kéziratárban a magyar sűgőkönyvek egész tömege foglal helyet;³ ezekhez járul a szomolnoki műkedvelő szintársulat gazdag sűgőkönyv-gyűjteménye⁴ s egy érdekes unikum: a DUBSZKY- és HINZ családok bábjátékainak pesti német dialektusban írt

¹ Egynéhányak ismertetését l. PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán: Színésztörténeti vonatkozású apró nyomtatványok a XVIII. századból a M. N. Múzeum Könyvtárában. *Bibliofil Szemle* 1925.

² VÉRTÉSSY JENŐ: A Fánecsy-féle szinlapgyűjtemény a M. N. Múzeum könyvtárában. *M. Könyvszemle* 1908.

³ U. az: A M. N. Múzeum sűgőkönyvei. U. ott 1909.

⁴ U. az. A szomolnoki műkedvelő szintársulat sűgőkönyvei a M. N. Múzeum Könyvtárában. U. ott 1912.

szövegkönyve, köztük egy Faust-bábjátéké, amelyet az efféle szövegkönyvek rendkívüli ritkasága tesz értékesé.¹ Ide kerültek EGRESSY GÁBOR értékes iratai² és levelezése is. Az *Irodalmi Levelestár* egyébként is gazdag színészek levelezésében, különösen E. Kovács Gyula és MOLNÁR György levelei vannak nagyobb számban képviselve.³ Nemrégiben a RAKODCZAY-gyűjteménnyel gazdagodott a színésztörténeti emlékek sora.⁴ Ez utóbbiak annál is fontosabbak, mert a vidéki színészetre vonatkoznak. A Nemzeti Színházra vonatkozó emlékek nagyjában együtt vannak a Nemzeti Színház könyvtárában, de a vidéki színészet emlékei, különösen a ma elszakított részek magyar színész-kultúrmunkájának dokumentumai elkallódnak, ha kegyeletes kezek biztos Őrző helyre nem juttatják.

KRECSÁNYI Ignác hagyatékával épen ennek a küzdelmes vidéki színészetnek történetére vonatkozó anyaggal gazdagodott a Nemzeti Múzeum könyvtára. KRECSÁNYI Ignác negyven esztendőn keresztül küzdő, majd diadalmas uralkodója volt a vidék magyar színpadainak. Pályája nem kevésbé küzdelmes és nem kevésbé jelentős mint KELEMEN László csapatjáé. Azok a magyarságot hódították meg a magyar színművészetnek, KRECSÁNYI sok idegenajkú magyart tett szívben és szóban magyarrá.

A hagyaték három kötet kéziratból, öt JÓKAI-levélből, 1139 színlapból és egy albumból áll, amelyet temesvári szintársulata 1914-ben rajongva szeretett színigazgatójának szentelt búcsúzásul. KRECSÁNYI Ignác 1923 december 13-án hunyt el csaknem nyolcvanéves korában, nagy szegénységben. Öregségében díjnokoskodott, hogy beteg feleségét gyógyíttathassa. Szomorú magyar vég. És élete mégis szép élet volt, küzdelmekben és forró diadalokban gazdag. Kemény, céltudatos ember volt, akit az akadály csak tüzelt s aki

¹ Kiadta GRAGGER Róbert: Deutsche Puppenspiele aus Ungarn. Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen. (Herrigs Archiv) 1925.

² VÉRTESY JENŐ: Egressy Gábor iratai a M. N. Múzeumban. M. Könyvszemle 1904.

³ U. az: E. Kovács Gyula levelezése a M. N. Múzeum könyvtárában. U. ott 1907.

⁴ KÁDÁR Jolán: Rakodczay Pál hagyatéka a N. M. Könyvtárában. M. Könyvszemle 1923.

a harcot kereste s amellet finom, éleseszű diplomata, aki ellenségeit észrevétlenül hódítja meg. Kitünő szervező ereje, nagy műveltsége, éles szeme a tehetségek felismerésére tették őt a legkitünőbb vidéki színigazgatóvá. Az az ezernyi színlap, amit ránk hagyott, munkájának csak csekély részéről ad számot, de mégis jellegzetes tükre negyvenéves pályájának. Az első színlap 1873-ból való Máramarosszigetről, az utolsó 1914-ből Budáról.

Hogy mit veszett a magyar színügy KRECSÁNYI Ignáccal, azt legjobban a krisztinavárosi szinkör sorsa mutatja. Ez a kedves Horváth-kerti színház volt Budapesten az utolsó vidéki színház. Vidéki színház volt a szó legnemesebb értelmében, állandó közönséggel, amelyet sokoldalú de értékes műsorral, művészek egyéni alakításával gyönyörködtetett; mindent adott: operát, operettet, tragédiát, vígjátékot, népszínművet, bohózatot és látványos darabot. És mi ma? Külvárosi színielőadás-gyár, amelynek a tavalyi s az idei évadban egy-egy selejtes divat-operett töltötte ki egész nyári játérendjét. Egy színház akkor szűnik meg művészi intézmény lenni, amikor százszor egymásután játsszák el benne ugyanazt a darabot. Ez már a nagyváros gyári termelése; ennek a színháznak nem lehet állandó közönsége, nem lehet művészgárdája. Ezt KRECSÁNYI is elérhette volna s talán jobb üzletet csinált volna vele. De ő nem akarta. Neki a művészete minden vagyonnál drágább élete volt.

Mikor JÓKAI 1887-ben *Helvila* című darabját nem a Nemzeti Színháznak nyujtotta be előadásra, hanem a budai szinkörnek, a sajtó abban kereste okát, hogy a nagy író a Nemzeti Színház ügyvezetésével és színészeivel nincs megelégedve. Jókai a *Pesti Hírlapban* megjelent nyilatkozatában kijelentette, hogy neki a Nemzeti Színház ügyvezetése, igazgatása és művészete ellen a legkisebb kifogása sem lehet. Elpártolásának egészen más az oka: «Mikor a budai nyári színházban történik meg egy új darabomnak az előadása, akkor bizonyos vagyok felőle, hogy azok mind, de mind, akik a páholyokat, a zártszéksorokat megtöltik, még a karzatok látogatói is, de még a szolgálattelvő rendőrök és tűzoltók is az én őszinte, jó barátaim, akik engem szeretnek, akik azért jöttek ide — távol

Európából — a legsötétebb alaguton keresztül, hogy meghallgassák elejétől-végig, amit én megírtam s végül egy lelkes üdvözléssel jutalmazzanak, ami nekem megvallom, hogy jól esik. Ellenben a Nemzeti színházi premièereket egy teljesen idegen — ad hoc — közönség fogadja. Nem a színház rendes látogatói, hanem a premièere előadások külön bérlői, akik nem műélvezetet keresni mennek oda, hanem azért, mert az psütt; az a blazirt elegáns világ, amelynek már semmi sem jó; amelynek a lelkesedés shoking, a tapsolás botrány, a pisszegés chic; amely lenézi az író is, a színészt is és fanyar allűrjeivel elsavanyítja még az élvezni hajlandó közönséget is.»¹ A nagy regényíró éles szemmel látta meg a különbséget KRECSÁNYI közönsége s a többi színházakéi közt. Ugyanez a lelkes közönség, amelyet csak ő tudott összegyűjteni, töltötte meg vidéken is színházait. Ő kultúrszükségletté tudta tenni a színházat. Temesvárott pl. a bérlők között találjuk a város közéletének és szellemi életének minden jelentős képviselőjét.² Mikor ősszel beköszöntöttek a színészek, megváltozott a város képe; ők kerültek az érdeklődés középpontjába. A színház volt a szellemi élvezetek közvetítője, a kapocs, amely ezt az élénk forgalmú várost a nyugat szellemi kultúrájához fűzte. Közönsége nem fukarkodott az elismeréssel. Maga KRECSÁNYI tiszteletreméltó helyet foglalt el a város társadalmi és közéletében. Hivatalos elismerésben is bőven volt része. 1903 november 27-én harmincesztendősinigazgatói jubileuma alkalmából nagy ünneplésben részesült az Országos Színészkongresszus részéről. TISZA István gróf miniszterelnök meglehangú levélben köszönte meg KRECSÁNYI-nak a magyar színészet javára szolgáló munkásságát; arcképét megfestették a városi ülésterem számára. 1908-ban ünnepelték 35 esztendősinigazgatói jubileumát. Az ünneplés alkalmával a Krisztinaváros szinpadán FESTETICH Andor gróf orsz. színészeti felügyelő üdvözölte. Átnyújtotta az ünnepeltnek APPONYI Albert gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter és MOLNÁR Viktor állam-

¹ V. ö. VNUTSKO Berta: Jókai Mór drámai munkássága, Bpest, 1914. 63. l.

² L. a bérlők névjegyzékét KRECSÁNYI Ignác szintársulatának búcsú-albuma. Temesvár, é. n.

titkár üdvözlő levelét. Azután a fővárosi szinpadok képviselői üdvözölték. Temesvárott folytatódott az ünneplés.¹ 1909-ben a temesvári *Arany János irodalmi társaság* tagjává választotta. De amíg ide eljutott, hosszú küzdelmes pályát kellett megfutnia.

A szinlapok magyar vidéki városok hosszú során vezetnek át: Kecskemét, Szatmár, Nagy-Károly, Nagybánya, Máramarossziget, Ungvár, Munkács, Sátoralja-Ujhely, Sárospatak, Jászberény, Szentés, Orosháza, Békéscsaba, Eger, Miskolc, Beregszász, Kiskunfélegyháza, Szarvas, Szabadka, Makó, Kassa, Eperjes, Nyiregyháza, Debrecen, Győr, Esztergom, Arad, Nagyszombat, Nagyvárad, Nyitra, Szeged, Marosvásárhely, Hódmezővásárhely, Fiume, Trieszt, Buda, Pozsony, Temesvár. Harminckilenc város, amelyeknek fele ma már el van szakítva hazánktól. Nemrégiben az oláhok Aradon karhatalommal gátolták meg a magyar színelőadást, jól tudva, hogy a magyar színészek a magyarság katonái. S a leghősiesebbek, a legtudatosabb magyarok közül való volt Krecsányi. Semmitől sem rettent vissza: Sárospatakon istállóban játszották el az *Ember tragédiáját*, Ungvárott «a Korona udvarán levő tágas szinkörben» tartották előadásait, mint a szinlap mondja, de Krecsányi visszaemlékezéseiből kitűnik, hogy ez csak amolyan fabódé volt, ahol a kaka-sok belekukorékkoltak az előadásba. Beregszászon a szinlap szerint «a Sipos Ferenc udvarán levő nyári színházban» folyt a játék, amely eredetileg szérűskerti pajta volt. Máramarosszigeten a «Vadászkert vendéglő nagyterme» volt otthonuk. Ezeket átvergődve, de nem lankadva jutott be a valóságos színházi épületekbe, ahol legnagyobb diadalait aratta. Az ő diadalai ezekben a vegyesajkú városokban egyúttal a magyarság diadalai is voltak.

Az első nagy győzelem a budai volt 1883-ban. Budán halani sem akartak magyar színészeztől. Előtte LATABÁR Endre, ARADI Gerő, FEHÉRVÁRY Vilmos színigazgatók buktak bele a vállalatba, 1882-ben közvetlen elődje, BOGYÓ Alajos botránnyal távozott. Mikor ezeket az újságban olvasta, ellenállhatatlanul feltámadt benne a vágy, hogy küzdeni, harcolni menjen a magyar kultúráért.

¹ FEKETE Mihály: A temesvári színészet története. H. é. n.

Mindenki igyekezett visszatartani e botornak látszó lépéstől, de ő tántoríthatlan marad. Előadásait VÁRADI Antal proológjával nyitotta meg, amelyben a következő párbeszéd szerepelt:

Krecsányi: (egy a szinpadra lépő rongyos alakot megpillantva.)

Jó barátom, mi lelt, hogy úgy nézel ki,
Mint sötét felhő dúló vihar után?

Szinigazgató: (betegesen, megtörten.)

Hát... Szinigazgató voltam Budán.

Krecsányi: (a szinigazgató kezéből kiragadja a koldusbotot s azt meghatottan magasra emeli.)

És én emberségemre fogadom,
Hogy e koldusbotot kivirágoztatom.

És úgy is lett. Az évadzáró előadás epilógusában méltán mondhatta a rombolás szellemének a nézőteret zsufolásig meg töltő közönség előtt:

Amint megfogadám

A koldusbotot kivirágoztatám.

A közönség mintegy intésre felállt s másodpercekig tapsolt és éljenzett. Buda meg volt hódítva a magyar szinművészetnek.

Temesvárott az ő nevéhez fűződik az első igazán sikeres magyar szezón (1888/89). Ő nem a temesvári közönség hazafiságára apellált, mikor színházbajárásról volt szó; azt akarta, hogy érezze a publikum, hogy pénzéért jó elődást kap. Az ő működésének volt az eredménye, hogy 1898-ban Temesvár város törvényhatósági bizottsága kimondotta, hogy ezentúl a városi színházban csak magyarul lehet játszani. Pozsonyban KRECSÁNYI érdemeinek eredménye, hogy a magyar színészek kapták meg a téli idényt. Fiumei diadalának (1901) emlékét őrzik szinlapgyűjteményének olasz nyelvű, de magyar nemzeti színű keretbe foglalt darabjai. Itt is, mint mindenütt, nem ellenségeskedéssel kezdte, hanem a konkurrens olasz szintársulat igazgatójánál, Novellinél tisztelegő látogatást tett s jóindulatú támogatását kérte. S a fiumei *Bánk-bán* előadáson együtt tapsolt lelkesedve a magyar s az olasz tanulóifjúság.

Hogy ezeket a sikereket milyen eszközökkel érte el, arra bőséges választ nyújt az előttünk fekvő ezer szinlap. Műsora

mindig változatos és magas színvonalú volt. Eleinte a népszinmű volt műsorának súlypontja, hisz működésének kezdete egybeesik a népszinmű nagy utóvirágzásával. SZIGLIGETI, TÓTH Ede, CSEPREGHY Ferenc, ALMÁSSY Tihamér, ABONYI Lajos, DERÉKY Antal, KLÁRNÉ ANGYAL Ilka, LUKÁCSY Sándor, RAKOSI Jenő, GERŐ Károly, NYÍRŐ Sándor, GÉCZI István népszinművei mind ott szerepelnek műsorán. De mikor ez a műfaj kimerült, ő éles szemmel látta meg az idők változását s más elemekből alkotta meg műsorát. Elsők között nyitotta meg kapuit a realizmus és naturalizmus drámai termésének. Aradon 1887-ben előadatja, Björnstjerne BJÖRNSSON egy drámáját, 1900-ban Szegeden IBSEN *Kisérteteit*, HAUPTMANN *Henschel fuvarosát* és a *Takácsokat*; ECHEGERAY *Bernardo Montilla*-ját, *Mariana*-ját; ez utóbbiból műsorán vannak még a *Halálos csönd*, a *Folt, mely tisztít*, a *Nagy Galeotto* és a *Szent-e vagy örült?* Budán 1903-ban játsszák az *Éjjeli menedékhelyet* s ez azután is sokat adott műsordarabja; ugyanez évben Temesvárott előadják HAUPTMANN *Hannelejét*; IBSENTől a *Nórát* és *A vadkacsát* játsszák többször s a legmodernebb irodalmi művek is ott szerepelnek műsorán: WILDE drámái közül a *Salome*, *Az eszményi férj*, *Lady Windermere legyezője*, SHAWTól *Az orvosok*, HEYERMANSTól *A pénz*, BOURGETTől *A barrikád*, BAHRTól *A koncert*, ROSTANDTól *A regényesek*, *Cyrano* és *A sasfiók*. Közönsége lépést tarthatott az európai drámairodalom fejlődésével lenn a végeken is. De a modernnek mellett műsorának igazi súlyt és értéket a klasszikusok adtak. SOPHOKLES *Elektra*ja többször játszott műsordarabja; s ott a vidéki korcsmaudvarokon, pajtákbán és istállókban mindig vele volt SHAKESPEARE s nem hagyta ott sem ripacstársassággá sülyedni társulatát. *Othello*, *Antonius és Cleopatra*, *A szentivánéji álom*, *Lear király*, *III. Richard*, *Coriolanus*, *Julius Caesar*, *A velencei kalmár*, *Romeo és Julia*, *A tévedések játéka*, *A makrancos hölgy*, *Cymbeline*, *Macbeth*, *IV. Henrik király*, *Vízkereszt*, *Hamlet* szerepelnek műsorán; ott találjuk CALDERONT is *A Zalameai bíróval*, MORETOT a *Donna Dianával* (*Közönnyt közönnyel*). Különösen kedves klasszikusa MOLIÈRE. Már 1882-ben, Szarvason «a Bárány vendéglő udvarán levő színházban» színrekerül *Sganarelle vagy a kénytelen ház-*

ság; 1883-ban Debrecenben *A szeleburdit* adják; többször találkozzunk *A képzelt beteggel*, amelyet a doktorráavatás szertartásával együtt adnak; *A fősvény*, *Tartuffe*, *Az úrbatnám polgár* is színrekerülnek. RACINE a *Phaedra*val szerepel, BEAUMARCHAIS mindkét világhírű művével, a *Sevillai borbélylyal* és a *Figaro házasságával*. LESSINGET a *Bölcs Náthán* képviseli, GOETHE *Faust*tal; SCHILLERnek csaknem minden drámája műsoron van: *A haramiák*, *Ármány és szerelem*, *Fiesko*, *Don Carlos* — ezzel ünnepelték Szatmáron 1875-ben UJFALUSSY Miklós főispáni beiktatását — *Stuart Mária*, *Az orléansi szűz*, *Tell Vilmos*. Nagyváradon 1887-ben színrehozza GUTZKOW *Uriel Acostáját*. Máramarosszigeten 1876-ban a «vadász-kürt vendéglő nagytermében» DEZSŐ Ödön jutalomjátéka gyanánt *A tenger és szerelem hullámain* játsszák GRILLPERZERTŐL; színrekerül tőle *Sappho* és *Medea* is. HUGO Victortól *Harnanít*, *Ruy Blast*, *Borgia Lucretiat*, *Angelot* adják. Ami szépet és nagyot az európai drámairodalom alkotott, azt mind együtt találjuk ennek a magyar végeken bolygó színészcsapatnak a játékrendjén.

De a külföld klasszikusainak és modernjeinek ilyen nagy kultusza mellett mégis a hazai dráma volt KRECSÁNYI műsorának a súlypontja; nemcsak számban — egy héten legalább négy estét szentelt magyar szerzőnek —, hanem súlyban is. A magyar dráma volt dédelgetett kedvence, a *Bánk-bán* és *Az ember tragédiája* előadásai gondjának legfőbb tárgya és szívének legnagyobb büszkesége. A nemzetiségi vidékeken nemcsak magyarul akart szólni, hanem a magyar szellemet akarta diadalúton végigvinni. S itt is, mint az idegen műveknél minden értéket adott, amit a magyar dráma termelt. SIMAI Kristóf *Igazházijától* kezdve, amit a magyar színészet jubileumára adott, KATONA József, KISFALUDY Károly, VÖRÖSMARTY Mihály, DOBSA Lajos, KÖVÉR Lajos, VAHOT Imre, CZAKÓ Zsigmond, SZIGLIGETI Ede, SZIGETI József, CSIKY Gergely, TÓTH Kálmán s a már említett népszinműírók szinte minden darabjukkal szerepelnek. Szatmárott 1874 november 17-én «Vörösmarty Mihály halálának 19-dik évfordulati emlékűnnepéül a szinpadon először díszelőadásul adatik *Maróth bán*. A szomorújátékot megelőzi a költő arcképeinek bemutatásával: Szózat. Énekli az

összes személyzet.» Nagyváradon 1886-ban SZIGLIGETI ciklust rendez. JÓKAINAK három drámáját ő mutatta be elsőnek a budai színházban. (*Keresd a szíved* 1896. IV. 25. — *A gazdag szegények* 1893. V. 12. — *Helvita* 1897. VI. 12.) De hogy mennyire nem a nevek után indult s mint izig-vérig színházi ember mennyire az előadhatóságot nézte, azt bizonyítja, hogy JÓKAINAK *Cigány-szerelem* című hozzá benyújtott művét visszautasította. JÓKAI jellemző szerénységével megköszönte KRECSÁNYI őszinteségét. S igaza volt; később *Fekete vér* címen a Nemzeti Színházban előadták, de sem a színháznak, sem JÓKAI nevének nem vált dicsőségére.¹ JÓKAI nagyon sokat adott KRECSÁNYINAK, a tapasztalt színházi embernek véleményére és drámáinak színrehozatalánál felhasználta tanácsait. Ezt mutatja JÓKAINAK KRECSÁNYIHOZ 1892. december 1-én intézett, más szempontból is érdekes levele: «Itt küldöm a kiigazított népszínművet... «A gazdag szegények» zenésítésébe beleegyezem. Lehetne dalokat adni Csicszonka a tót legény, a vasuti és konstabler szájába. A varróleány nem arra való. Hanem arra nézve nekem egy kis időhaladék kell, hogy a dalok szövegét megírjam... Magamnak is van egy pár régi tréfás nóta szép és nem ismert melódiákkal, in petto: azokat talán megtenné KÁLDY Gyula úr szívességből, hogy az én kornyikálásom után lekottázná. De előbb más szöveg kell. A dalok nagyon is pajkosak a népies szövegben, azért is ismeretlenek.» — Az elismeréssel sosem fukarkodott KRECSÁNYINAK: «A tegnapi előadás után hálás köszönetemet fejezem ki Önnek darabom színrehozataláért: s az abban közreműködött művésznőknek és művészeknek magas színvonalon álló remekléseért. Csak valami baj ne érje őket abban a hideg színházban, melyet csak a közönség lelkesedése melegít! Én télikabátban és feltett kalap mellett is meghültem egy kicsit.»²

Az újabb színházi írók legkiválóbbjainak is jutott hely Krecsányi műsorán; RÁKOSI Jenő, DÓCZI Lajos, BERCSIK Árpád, SZÁSZ Károly, TÓTH Kálmán, GABÁNYI, FERENCZY Ferenc, RÁTTKAY György, BARTÓK Lajos, MURAI Károly, TOLDY István, SOMLÓ Sándor, VÁRADY Antal;

¹ KRECSÁNYI: Régi dolgok—régí színészetről. Temesvár, 1914. 21—22. l.

² Mindkét levél KRECSÁNYI hagyatékából a M. N. Múzeum könyvtárában.

majd GÁRDONYI Géza *A borral*, *Fehér Annával*, *Annuskával a Falusi verebekkel*, *A fekete nappal*, HERCZEG Ferenc a *Bizánccal*, *A testőrrel*, *A dolovai nábob lányával*; MOLNÁR Ferenc *Az ördöggel* s *A farkassal*, MÓRICZ Zsigmond a *Sári btróval*. De ezzel korántsem soroltunk fel mindent.

Nagy szellemi területeket futottunk be s még nem érintettük KRECSÁNYI bőségszarujának egyik gazdag ajándékát: a dalmüvet. Eleinte a társaság «a Krecsányi Ignác vezetése alatt álló dráma-vígjáték, népszinmű és operette-társulat»-nak nevezi magát. Az operetében kedvencei STRAUSS János és OFFENBACH, akiknek zenéje folyton vissza-visszatér. Itt is halad az idővel; előkerülnek a páratlan sikerű *Bob herceg*, ezt fujja Buda és Temesvár lelkesedő közönsége; de hamar elhomályosítja a legszebb magyar operette: a *János vitéz*. A *Gül Babán*, *Víg özvegyen*, *Varázskeringőn* keresztül eljut a kedves *Tatárjárásig*, előadatja MÁRKUS József és SZABADOS Béla *Rikáját*. De nem áll meg az operettenél. Mottója Luciferé kedves darabjából, *Az ember tragédiájából*:

Küzdést kívánok, diszsharmóniát,
Mely új erőt szül, új világot ad.
Hol a lélek magában nagy lehet,
Hová, ki bátor, az velem jöhet.

Operát akar; s itt is, mint a drámában felfelé törekszik folyton, a csúcsok felé. Műsorán ott van ROSSINI a *Szevillai borhélylyal*, BELLINI a *Normával* s az *Alvajárával*, DONIZETTI a *Lindával*, s a *Lammermoori Luciával*, AUBER a *Fra Diavoloval*, *A porticiü némával*, VERDI *Rigolettoval*, *Troubadourral*, *Ernanival*, *Traviatával*, *Álarcosbállal*, LEONCAVALLO a *Bajazzóval*, PUCCINI a *Tosca*val, a *Bobémélettel* s a *Pillangó kisasszonnyal*, MASCAGNI a *Parasztbecsülettel*; színrekerül HALÉVY Zsidónője, DAVID Lalla Roukhja, SMETANA *Eladott menyasszonya*, D'ALBERT *A hegyek aljánja*, FLO-TOWTól a *Mártha*, LORTZINGTól *A czár és ács*, KIENZLTől a *Bibliás ember*, GOUNODTól a *Faust*, BIZETTől *Carmen*. A magyar operák közül színen vannak a *Bánk bán*, *Hunyadi László* és ZICHY Gézától a *Roland mester*. De neki mindez nem volt elég, a legnagyobbra vágyott. KRECSÁNYI volt az első, aki a vidéken

WAGNER-operát adott elő.¹ 1904. március 4-én színrehozta Temesvárott a *Tannhäuser*t s még ugyanabban a hónapban hatszor műsorra tűzte; 1906. március 10-én a *Lohengrint* adatta elő s ez is állandó darabja maradt opera-műsorának; 1913. január 25-én a *Bolygó hollandit* mutatta be.

De nemcsak ez a nivós, mindent átfogó műsor vonzotta a közönséget, hanem az előadások magas színvonala is. Krecsányinak kitűnő szeme volt a tehetségek felismerésére. Ha csak egy futó pillantást vetünk is a színlapokon szereplő személyekre, együtt találjuk ott az utolsó évek magyar színészeinek legkiválóbbjait, hogy csak egy néhányat emeljünk ki a hosszú sorból: SZACSVAY, HEGYESI Mari, GABÁNYI Árpád, VENDREY Ferenc, BARTOS Gyula, GÓTH Sándor, RÉTHEY Lajos, SOMLÓ Sándor, BEREGI Oszkár, KERTÉSZ Dezső, az énekesek közül KÖRNYEI Béla, aki akkor még baritonista — nevével 1902-ben találkozunk egy budai színlapon, amikor is *A honvédhuszárok* című népszinműben *Piros Jancsi halászlegény* szerepét játssza, — RÓZSA Lajos, MIHÁLYI Ernő, LÁSZLÓ Gáspár, KISS Mihály, ANDAY Blanka. Ő nevelte egytől-egyig a kiváló vidéki színigazgatókat; társulatának tagjai voltak BALLA Kálmán, MAKÓ Lajos, JANOVICS Jenő. Karmesterei közül kiválnak a kitűnő zenész és komponista ORBÁN Árpád s VINCZE Zsigmond.

De nemcsak jó műsort adott jó személyzettel, de maga volt a legkitűnőbb rendező is. A darabok kiállítása évről-évre tökéletesedett. KRECSÁNYINAK nemes szenvedélye volt a színigazgatás és minden jóvedelmét színi felszerelésbe ölte. Már 1887-ben 9 waggon díszletet és kelléket vitt át Nagyváradról Aradra; s ez a mennyiség egyre gyarapodott.²

Munkájában legerősebb támasza volt KRECSÁNYINAK felesége, Kiss Veron színésznő. Házasságukat a közös hivatás s a közös munka emelték a közönséges együttélések fölé. Ő maga olyan szép szavakkal emlékezik meg feleségéről 1898-iki budai búcsúbeszédében,³ amelyeneket kevés nőről mondtak el: «Nem távoz-

¹ L. HARASZTI Emil: *Wagner Magyarországon*. Bp. 1916.

² Aradi Közlöny 1887.

³ Kézirat a Nemzeti Múzeum könyvtárában.

hatom e deszkákról anélkül, hogy egy pár szóval meg ne emlékezzem arról, aki huszonnégy esztendőn keresztül családi boldogságnak megalapítója, otthonomnak drága gyöngye, színigazgatásomnak pedig fényes koronája volt. Ő osztotta meg velem a vándorlásnak nem ritkán életveszélyes fáradalmait, osztozott balsorsomban, vigasztalt bánatomban, ápolt súlyos betegségemben, biztatott nehéz munkámban, sikereimben pedig okos tanácsaival, fenkölt lelkületével és ihletett művészi becsvágyával támogatott. Ez nőm». Férje művészetének legnagyobb megértője úgy akart áldozni emlékének, hogy hagyatékát a *Nemzeti Múzeum* könyvtárának ajándékozta. S ezzel valóban maradandó emléket állított neki. A magyar vidéki színészet küzdelmeinek történetírója a legbiztosabb forrásból hű képet alkothat majd róla. S ez a hű kép Krecsányinak csak becsületére fog válni.

PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR JOLÁN.